

Over rechtvaardiging, heiliging en wet

C. Bijl

We starten met de rechtvaardiging. Deze cirkelt om de vraag: hoe komt het weer in orde tussen God en mij? Luther stelde de vraag zo: hoe krijg ik een genadig God? De Catechismus, vraag 60: hoe bent u rechtvaardig voor God?

Er wordt beweerd, dat de moderne mens niet meer zit met het probleem van Gods toorn. Veel actueler is de vraag: God, waar bent U? Bent U eigenlijk wel aanwezig in onze wereld? Men is niet bang voor zijn toorn. Wel bang, dat Hij er niet is. Vooral op dat punt zoekt men zekerheid. Alsof wij (en God zelf!) al tevreden mogen zijn, als we slechts geloven in zijn bestaan en aanwezigheid. Alsof dat het allervoornaamste zou zijn van het geloof.

Hiertegenover geldt nog steeds Calvijns woord, dat de *rechtvaardiging de voornaamste pijler is, waarop de godsdienst rust (Institutie III, 11, 1)*.

Alsof ik nooit zonde had gehad (rechtvaardiging)

De zondeval in het paradijs luidde een onomkeerbaar proces in. Het was niet meer te stoppen. Zonde kan geen natuurlijke dood sterven. Ze heeft de eigenschap over te slaan naar alle mensen en in ieder mens door te groeien. Daarom wacht iedereen onontkoombaar de eeuwige straf aan lichaam en ziel (HC antwoord 10).

De rechtvaardiging echter keert dit onomkeerbare proces om. Ter dood veroordeelden *krijgen vrijspraak*. Dat is rechtvaardiging. Vijanden van God worden tot zijn kinderen aangenomen. Zelfs moordenaars en kerkvervolgers. Deze rechtvaardiging stelt God beschikbaar voor iedereen. Zeg het voort! Ze is er niet zolang de voorraad strekt, maar volop voor ieder die gelooft.

Deze rechtvaardiging is een geschenk uit de hemel. Puur het initiatief van God. Van onze kant was het volmaakt onmogelijk om de eenmaal ingezette zondeval te stuiten. Dat konden we niet en we wilden het niet. Het is de grote verrassing van het evangelie, dat God daarvoor een oplossing bedacht.

Hij moet onvoorstelbaar veel van mensen houden om dit te doen. Gezien het grote offer dat Hij daarvoor over had. De rechtvaardiging is immers gebaseerd op het lijden en sterven van Christus. Hij bemachtigde door zijn leven op aarde - tot en met zijn dood aan het kruis - alle gerechtigheid die wij hadden moeten volbrengen. Die rekent God ons toe. En op grond daarvan *verklaart Hij ons rechtvaardig*. En daarom zijn we het ook! Misschien niet volgens de mensen. En zeker niet volgens mijn eigen geweten. Dat heeft voldoende stof verzameld om een dodelijke aanklacht tegen mij in te dienen. En toch krijgt het geen gelijk van God. Hij verwijst mijn geweten naar het offer van Christus en spreekt mij vrij. Dat gebeurt zo reëel en zo radicaal, dat ik als het ware teruggeplaatst word in het paradijs. Ik mag weer kind van God zijn, zoals Adam. Er is zelfs voor Gods alziend oog geen vuiltje meer in of aan mij te zien. Alsof ik nooit zonde had gehad of gedaan, HC antwoord 60.

En wat moeten wij daarvoor doen? Christus omhelzen. Gods verklaring van vrijspraak áánpakken. Dat heet geloven. Hier raken we de belangrijke vraag naar de wáárde van het geloof. Is het een prestatie van onze kant? Hoe gering dan ook? Want dit is zeker: we moeten geloven. Zonder geloof geen vrijspraak (of rechtvaardiging).

Is dit geloof misschien een kleine tegenprestatie? Zoiets als het dubbeltje dat wij moeten inleveren om er de onbetaalbare vrijspraak voor terug te krijgen? Maken we ons door ons geloof niet een heel klein beetje geliefd bij God? Zodat Hij ons dáárom vrijspraak verleent? Op al die vragen is het antwoord: nee. Het geloof is van onschatbare waarde(!). Zonder dat krijgen we geen vrijspraak. Maar het maakt ons niet aangenaam voor God, HC vraag en antwoord 61. Het is '*slechts*' het middel waarmee wij Christus, onze gerechtigheid, omhelzen', artikel 22 NGB. 'Slechts' is niet kleinerend bedoeld, maar trekt haarscherp de grens voor het geloof: geloven is aanpakken. Niets minder dan dat. Maar ook niets méér. Alleen maar dat: 'slechts' de lege hand die we ophouden en die God vult met zijn genade.

Maar maakt deze leer geen luie mensen?

Kan de wet in het archief? (anti-nomisme)

Agricola was een tijdgenoot en bewonderaar van Luther. Hij was verrukt over Luthers ontdekking van de rechtvaardiging door het geloof alléén. Toch vond hij dat Luther deze lijn niet consequent genoeg doortrok. Agricola deed dat wel. En hoe! Zijn leus was: aan de galg met Mozes. Hij bedoelde: het 'gij zult' en 'gij zult niet' van de wet mogen niet meer vanaf de preekstoel gehoord worden. De christenen zullen wel naar Gods wil leven, maar puur uit vrijwilligheid. Gods wet is hooguit onze adviseur, maar in geen geval onze gebiedster, die zegt: *gij zult*. Luther zelf wees deze praktische afschaffing van de wet hartgrondig af.

Toch heeft de mening van Agricola iets aantrekkelijks. Ze lijkt zo heerlijk consequent. Leve de genade, en daarom: weg met de wet. Soortgelijke geluiden klonken ook bij sommige latere Luthersens. En bij ons?

Wat vinden wij van het volgende patroon: de christenen zijn ontslagen van de eisen van de wet. Ze willen natuurlijk niet raak leven. Ze zullen spontaan willen doen wat goed is. En de wet kan helpen om het goede aan te wijzen. Maar niemand in de kerk mag onder druk van het 'gij zult' worden gezet. De preek mag alleen maar - buiten de wet om - een beroep doen op ons hart, dat zo warm klopt voor Christus en voor God. Pas dan doen we het goede uit dankbaarheid. En alleen zo blijft de genade werkelijk genade. Wat is daar mis mee?

Verplichte dankbaarheid (heiliging)

Waarin bestaat Gods genade? Enkel en alleen in de vrijspraak?

Calvijn sprak van 'tweeërlei genade', *Institutie* III, 11, 1. De ene is, dat de schulden ons worden kwijtgescholden vanwege het *bloed* van Christus. De tweede, dat Christus ons zo verandert door zijn *Geest*, dat we goede daden gaan doen, zie ook HC vraag en antwoord 86. Maar dit zijn twee kanten van de éne genade. Daarom is de rechtvaardiging (of vrijspraak) niet los verkrijgbaar. Wie dat wil, scheurt Christus in tweeën. En dat kan niet, *Institutie* III, 16, 1. Iemand koopt een bouwval op. Daarmee redt hij het pand van de sloop. Maar niet daardoor alleen. Hij renoveert het pand in zijn oude glorie. Opkoop en renovatie samen redden het oude pand van de ondergang. Zo verlost Jezus ons door zijn bloed van de ondergang en vernieuwt Hij ons door zijn Geest.

Rechtvaardiging (=vrijspraak) en vernieuwing (=heiliging, bekering) samen maken de verlossing uit.

Staan en gaan op twee benen (geen anti-nomisme, maar ook geen perfectionisme)

Zit er geen onbevredigende zigzaglijn in de boodschap van de kerk? Nu eens worden we gekalmeerd door de absolute garantie dat we gered worden zonder enige verdienste van onze kant, dan weer worden we opeens onder druk gezet om toch vooral goede werken te doen. Is dat geen zigzaggen tussen de rechtvaardiging (die gratis is) en de heiliging (die bestaat in goede werken)? Gevolg is, dat er eindeloos over gepraat wordt wat meer accent moet krijgen: de rechtvaardiging, of juist de heiliging. (Te denken valt bijvoorbeeld aan gesprekken met christelijke gereformeerden.) Wij zouden het zo willen zeggen: we moeten op twee benen staan en gaan. Soms op allebei tegelijk stáán, dan weer beurtelings van het ene op het andere been gáán. Die twee benen heten rechtvaardiging en heiliging. Ze kunnen elkaar niet missen. Wie te lang op één been staat, rolt omver. Dat wil zeggen: wie enkel steunt op het been van de vrijspraak, loopt het gevaar een zorgeloos leven te leiden. Hij zal het niet zo nauw nemen met Gods wet (dat is anti-nomisme). Maar wie enkel steunt op het been van de heiliging, loopt het gevaar perfectionist te worden. De wet jaagt hem op tot volmaakte prestaties. Hij zal wegens zijn falen in paniek raken. Daarom moeten we op twee benen gaan. Beurtelings steunen we op het ene en op het andere. En zó komen we vooruit. We krijgen de vrijspraak gratis, elke dag opnieuw, en dat spoort ons aan om goede werken te doen. Maar we falen daarin elke dag en mogen weer terugvallen op ons andere been: dat van de vrijspraak. Zo worden we bewaard voor ongezonde eenzijdigheden. Er is tweerlei genade, maar ze is een en ondeelbaar.

Enkele gesprekspunten:

1. Bekend is de formulering: wij worden gerechtvaardigd dóór - niet op grónd van - ons geloof. Wat is het verschil tussen 'door' en 'op grond van'?
2. Laat God in de rechtvaardiging strikt genomen 'genade voor recht gelden'? Anders gevraagd: hoe kan God schuldige mensen vrijspreken?
3. Geeft Rom. 6:14 Agricola (zie boven) gelijk?
4. Spreken Paulus en Jacobus verschillend over de rechtvaardiging? Vergelijk daarvoor Rom. 3:28 en Jac. 2:24. (Zie mijn *Leren geloven*, p. 124).
5. Ga na, hoe Paulus niet zigzagt, maar op twee benen loopt in Rom. 7:21-25.

Voorstudiemateriaal:

Heidelbergse Catechismus, zondagen 23, 24 en 32.

Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikelen 22, (23,) 24.

Verklaringen daarover, o.a.: C. Bijl, *Leren geloven* en *Wat het geloof verwacht*.